

אחד היה אברהם | בעז ברי

עיון במדרשי אברהם ונמרוד

בין פשט לדרש

אם נרצה להגדיר את מדרש האגדה נצטרך להגדירו באמצעות שלילה. מדרש האגדה עוסק בתחומים שאינם הלכה, הוא כולל בתוכו עיסוק בהגות על האדם ותפקידו, השקפות עולם, פרשנות לפסוקי התורה, התעסקות במידות הרצויות, באמונה ועוד. לפי דעת רבים מהחוקרים המדרש האגדי נוצר מתוך דרשות בעל פה שהיו נאמרות בבית הכנסת בשבת. הסבר זה מתקיים בשם עצמו 'אגדה', שהוא דומה ל'הגדה':¹ מילה משורש נ-ג-ד שמשמעותו 'הגד' - דבר הנאמר, היינו מדרש הנאמר בעל פה.²

במאמר זה אציג סוגיה מדרשית-אגדתית שכולנו מכירים, כאשר דרך ניתוח הסוגיה אנסה לחשוף את דרכי המחשבה שעומדות מאחורי הקלעים של המדרש האגדי, ובהן השתמשו חז"ל ביצירתו של המדרש מתוך פשטי הכתובים. על כן, אין כוונתי במאמר להציג את פרשנות הפשט הראשונית, שפעמים נשמעת

¹ במקורות הוא מובא פעמים כך ופעמים כך, ולכן הניחו שהמקור הוא הגדה עם 'הא', ומתוך התרגום הארמי - 'אגדתא' האל"ף נכנסה.

² רבים סוברים שהדרשות הסיפוריות הן רק רעיוניות ואין כוונת המדרש שהן קרו בפועל. טענתי היא שהמדרש בא לתאר אירועים וסיפורים ממשיים שאכן קרו בפועל, רק שהם שייכים לרובד המדרש ולא לרובד הפשט.

משכנעת יותר מזו של המדרש החז"לי, אלא להציג את הדרך בה קראו את הפסוקים לפיה דרשו את המדרש.

הסוגיה אותה ננתח היא סוגיית נמרוד ואברהם. מבחינה ראשונית, בפשט הכתובים אין שום קשר בין אברהם לנמרוד. נמרוד מופיע רק בסדר התולדות שבפרק י' כבנו של כוש, דור שלישי לחם, ומסופרים עליו פרטים אחדים בלבד (בעיקר שהקים ממלכה בארץ שנער).³ אברהם אמנם מופיע גם הוא ברשימת תולדות סמוכה, אולם בתקופה מאוחרת הרבה יותר⁴ - בדור העשירי לשם - והתורה מספרת לנו אודותיו בהרחבה בהמשך הפרקים. בפשט התורה לא עולה שום קשר בין הדמויות: אברהם ונמרוד הן שתי דמויות רחוקות זו מזו החיות בתקופות שונות.

לעומת הפשט, המדרש מציג תמונה אחרת של הסיפור.⁵ המדרשים השונים מרחיבים את דמותו של נמרוד ומחברים אותו לאברהם. הם מציגים את אברהם ונמרוד כבני אותה תקופה: את נמרוד כמלך גדול השולט בעולם ועושה מעצמו עבודה זרה שכולם עובדים לה, וכן כאדם אשר הציע את בניית מגדל בבל; ובהקבלה את אברהם כאדם שיוצא נגד נמרוד ואלילותו וקורא בשמו של ה'. המדרש מספר על הוצאתו של אברהם להורג על-ידי זריקתו לתוך כבשן האש ועל הצלתו על-ידי ה', על תרח שגורם להוצאה להורג של הרן בנו, ועל בריחתם של אברהם ותרח מאור כשדים. בנוסף סיפור מלחמת ארבעת המלכים מול חמשת המלכים גם הוא סיפור על נמרוד (שנקרא שם אמרפל) אשר נלחם נגד אברהם.

אפשר לראות שהפער בין הפשט למדרש הוא ממש קיצוני. מזכוב נעשה פיל. השאלה העולה היא: למה, מה גרם לחז"ל להעצים את דמותו של נמרוד, ולחבר בינה לבין דמותו של אברהם? מניין צצים כל פרטי הסיפורים הללו סביב שניהם שמתאר המדרש?

³ כל ההפניות המובאות לקמן וכתובות 'סתם', ללא ציון מקור ספציפי, הן לספר בראשית.

⁴ י"א שם.

⁵ המדרשים השונים מובאים בהמשך המאמר.

בחלקים הבאים של המאמר אנסה לחשוף את ההיגיון החז"לי שמאחורי המדרשים הללו ולהדגים שלב אחרי שלב את היווצרות המדרשים, דבר היכול להוות פתח למחשבה כללית על דרכי המדרש ושיטת המחשבה של חז"ל.⁶

חיי אברהם ונמרוד

אברהם נתן מקום לשעה, וברח מפני נמרוד מלך כשדים...⁷

ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען. [...] וכוש ילד את נמרוד הוא החל להיות גבר בארץ.⁸

דבר אשר יוכל לפתוח לנו צוהר לפיצוח המדרשים הוא חישוב שנות חייו של נמרוד. לכאורה דבר זה קשה, כי הרי בתורה לא כתובות לא שנות חייו של נמרוד ולא שנות חייו של אף אחד אחר מצאצאי יפת וחס. אם כן, מלבד זה שהוא הנכד של חם, היינו דור שלישי, ואברהם הוא דור עשירי, אין לנו שום מידע נוסף. הפתרון לדבר מתגלה בהקבלת שושלת בני חם לשושלת בני שם.

אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שֶׁם בֶּן מֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת אַרְפַּכְשָׁד שְׁנַיִם אֲחֵרֵי הַמַּבּוּל. וַיְחִי שֵׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת אַרְפַּכְשָׁד חֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בְּנִים וּבָנוֹת. וַאֲרַפְכְּשָׁד חִי חֲמִשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת שֵׁלַח. וַיְחִי אַרְפַּכְשָׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת שֵׁלַח שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בְּנִים וּבָנוֹת. וַיְחִי חִי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת עֶבֶר. וַיְחִי שֵׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת עֶבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בְּנִים וּבָנוֹת. וַיְחִי עֶבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת פֶּלֶג. וַיְחִי עֶבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בְּנִים וּבָנוֹת.⁹

כאשר אנו מסתכלים בשושלת בני שם אנו מגלים ששם חי 600 שנה, אחריו ארפכשד 438 שנה, אחריו שלח 433 שנה, ואחריו עבר 464 שנה. בחישוב מהיר ממוצע החיים בתקופה זו הוא 483 שנה בערך. מכאן אפשר להסיק שנמרוד -

⁶ כדרכם של מדרשים, אין הסיפורים זהים לגמרי בכל המקורות. אולם בכוונתי להציג את הרעיון העיקרי ולא להתמקד בפרט זה או אחר.

⁷ תנחומא בראשית, פרשת ויצא, סימן ה'.

⁸ י', ו'-ח'.

⁹ י"א, י"ז.

שחי באותם דורות כי הוא נכדו של חם (דור שלישי, מקביל בשושלות לשלח) - חי בערך 400 שנה.¹⁰

גילוי זה, ששנות חייו של נמרוד היו בערך ארבע מאות שנה, פותח לנו מבט חדש על הסוגיה. כי הרי אם נמרוד מקביל בחייו לשלח, וכתוב לנו בשושלת בני שם כמה שנים חי כל אחד עד שהוליד את בנו, אז יוצא שאברהם נולד 255 שנה לאחר הולדת שלח.¹¹ על פי ההקבלה לבני חם יוצא שאברהם נולד כאשר נמרוד היה בערך בן 255 שנה. אם כן יוצא לנו שאברהם ונמרוד חיו באותה תקופה.¹² נעסוק בזה בהרחבה בהמשך.

דמות נמרוד בפרשיית תולדות בני נח

לאחר שהתחלנו בפיצוח גרעיני המחשבה שיצרו לנו את נמרוד 'המדרשי' נעבור לפסוקי התורה שמתארים את נמרוד (פרק י', ח'-י"ב) ולפרטים הנמסרים שם. הפרט הראשון:

וְכוֹשׁ יָלַד אֶת נִמְרוֹד הוּא הָחַל לְהִיּוֹת גִּבּוֹר בְּאַרְץ.¹³

הוא החל להיות גבור בארץ - שעשה מלחמות בארץ ונצחם ולקח מלכות בחזקה.¹⁴

הדבר הראשון שהתורה מספרת לנו על נמרוד הוא ש"הוא החל להיות גיבור בארץ". הביטוי 'גיבור בארץ', שנמרוד הוא הראשון שמקבל אותו, לא ממש מובן כשלעצמו, אולם המשך הפסוקים שופכים אור על הדבר. בפסוק י' (שם) מסופר שנמרוד הקים ממלכה, שלט ומלך על אזור שלם.¹⁵ בנוסף, אם מסתכלים בתורה אחורה עד בריאת העולם מגלים שעד לנמרוד עצמו אף אחד לא מלך על אף אחד אחר, וזו אכן הפעם הראשונה שהשורש מ-ל-כ מופיע בתורה. נמרוד הוא ממציא המלוכה, הראשון שמתגבר על עמים אחרים ושולט בהם. לאור

¹⁰ גם אם נטען שמשך חייו היה מתחת לממוצע, אז עדיין נודה שהוא לכל הפחות חי 300-400 שנים.

¹¹ שם, י"ח - כ"ד

¹² כך אליהו זוטא, פרשה כה: "בא נמרוד ומצאו, אמר [לן] אתה [הוא] אברהם בן תרח? א"ל הן...". וכן בבלי עבודה זרה, גא: "יבא נמרוד ויעיד באברהם שלא עבד עבודת כוכבים...".

¹³ י', ח'.

¹⁴ מדרש אגדה בראשית, פרשת נח, פרק י'.

¹⁵ אבן עזרא (שם) מציע פרוש אחר: "והוא החל להראות גבורות בני אדם על החיות, כי היה גבור ציד. וטעם לפני ד'. שהיה בונה מזבחות ומעלה אותם החיות עולה לשם, וזו דרך הפשט, והדרש דרך אחרת".

דברים אלה הפסוק מובן: הוא באמת הראשון שהחל לגבור על אחרים ולהקים ממלכה.¹⁶

הפרט השני:

הוא היה גבר ציד לפני ה' על כן יאמר כנמרד גבור ציד לפני ה'.¹⁷
לפני ה' - שהיה יודע ריבונו ומכוין למרוד בו.¹⁸

הפרט השני שנמסר על נמרוד הוא שהוא "גיבור ציד לפני ה'". המשמעות של 'ציד' היא לכידה של חיה על מנת להרוגה.¹⁹ "לפני ה'" יכול להתפרש כעמידה מול (נגד) ה'.²⁰ מכאן אנו למדים שנמרוד היה "גיבור ציד" אל מול ה', דהיינו: הוא ניסה "ללכוד ולהרוג" את ה', "לצוד" אותו. דבר זה גם נמצא בשם 'נמרוד' - לשון מרד בא-להים (לעיסוק בשמו נחזור בהמשך בהרחבה).²¹

הפרט האחרון:

וַתְּהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בְּכָל אֶרֶץ וְאֶפְדֹּ וְכַלְנֵה בְּאֶרֶץ שֹׁעֵר. מִן הָאָרֶץ
הַהוּא יֵצֵא אֲשׁוּר וַיִּבֶן אֶת נִינְוֵה וְאֶת רְחֹבַת עִיר וְאֶת כְּלָח. וְאֶת רֶסֶן בֵּין
נִינְוֵה וּבֵין כְּלָח הוּא הָעִיר הַגְּדֹלָה.²²
זו נמרוד שמשל מסוף העולם ועד סופו.²³

הפרט השלישי שנמסר על נמרוד הם תחומי "ראשית ממלכתו". תחומי האימפריה של נמרוד מתחלקים לשני חלקים: (א) "בבל וארץ ואכד וכלנה בארץ

¹⁶ לימים ממלכה זו תהיה אימפריה. כך לדוגמא בפרקי דרבי אליעזר, פרק יא: "זו נמרוד שמשל מסוף העולם ועד סופו, שהיו כל הבריות יראים ממי המבול, ונמרוד היה עליהם מלך...". וראה גם רד"ק ורמב"ן על אתר.

¹⁷ י', ט'.

¹⁸ מדרש אגדה בראשית, פרשת נח, פרק י'.

¹⁹ כמו לשון 'ציד' בפרק כ"ז, ג': "וַעֲתָה שָׂא נָא כְלִיד תְּלִיד וְקִשְׁתְּךָ וְצֵדָה וְצוּדָה לִי צִידָה".

²⁰ רש"י מביא רעיון דומה אך מפרש את הפסוק אחרת: "צד דעתן של בריות בפיו ומטען למרוד במקום". ואילו ראב"ע מציג בפרושו את נמרוד באופן חיובי "והוא החל להראות גבורות בני אדם על החיות, כי היה גבור ציד. וטעם לפני ד'. שהיה בונה מזבחות ומעלה אותם החיות עולה לשם, וזו דרך הפשט...".

²¹ ילקוט שמעוני, פרשת לך לך, רמז עב: "ולמה נקרא שמו נמרוד שהמריד כל העולם כלו עליון במלכותו...". כן בבבלי פסחים, צד, א: "דאמר רבן יוחנן בן זכאי: [...] יצתה בת קול ואמרה לו: רשע בן רשע, בן בנו של נמרוד הרשע, שהמריד את כל העולם כולו עלי במלכותו". וכן בבלי עירובין נג, א (מובא לקמן).

²² י', ט"ב.

²³ פרקי דרבי אליעזר, פרק י"א.

שנער" ו- (ב) "ויבן את נינוה ואת רחבת עיר ואת כלח. ואת רסן בין נינוה ובין כלח היא העיר הגדולה". החלק הראשון מתאר את שליטתו בשטחי ארץ שנער שבה העיר בכל. שטח זה נקרא גם דרום מסופוטמיה. החלק השני מתאר את התפשטות ממלכתו לעבר ארץ אשור ("מן הארץ ההיא יצא אשור"), שליטתו על שטחה ובנייתו בשטחה ערים גדולות. שטח זה נקרא גם צפון-מרכז מסופוטמיה. על-ידי זיהוי המקומות²⁴ אפשר לגלות שנמרוד שלט כמעט על כל שטחי מסופוטמיה, אזור שבאותה תקופה הוא מרכז העולם (בחינת אירופה או אמריקה של ימינו). קצה אזור שליטתו, כפי שמתואר בפסוקים אלו, הוא אזור אשור. יוצא ששטחי ארם שמערביים לאשור אינם באימפריה של נמרוד. אזכור מאוחר יותר לשליטתו של נמרוד בארץ אשור הוא הכינוי שמקבלת ארץ אשור בנבואת מיכה 'ארץ נמרוד'.²⁵

מגדל בבל

וּלְעֵבֶר יָלַד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פִּלֶגַּח פִּי בִימְיוֹ נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אֶחָיו יִקְטָן.²⁶

אָמַר נִמְרוֹד לְעַמּוֹ: בָּאוּ וְנִבְנֶה לָנוּ עִיר גְּדוֹלָה וְנִשָּׁב שֵׁם בְּתוֹכָהּ, פֶּן נִפְוֹץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ פְּרָאשׁוּנִים, וְנִבְנֶה מִגְדָּל גָּדוֹל בְּתוֹכָהּ וְנַעֲלֶה לְשָׁמַיִם...²⁷

וְלִמָּחָה נִקְרָא שְׁמוֹ נִמְרוֹד, שֶׁהִמְרִיד אֶת כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ...²⁸

השאלה הראשונה עליה נצטרך לענות היא מתי התרחש סיפור מגדל בבל?²⁹ פתרון שאלה זו מונח בפסוק כ"ה שמספר על בניו של עבר - פלג ויקטן. פלג (דור חמישי לשם) נקרא כך משום ש"בימיו נפלגה הארץ", היינו, בימיו כל העמים נפלגו והתפזרו, תיאור שמתאים לסיפור מגדל בבל. נמרוד (שהוא דור

²⁴ עיין למשל בחומש דעת מקרא על אתר.

²⁵ מיכה ה', ה': "וַיִּרְעוּ אֶת אֶרֶץ אֲשׁוּר בְּחָרָב וְאֶת אֶרֶץ נִמְרוֹד בְּפִתְחֶיהָ".

²⁶ י', כ"ה.

²⁷ פרקי דרבי אליעזר, פרק כ"ד.

²⁸ בבלי עירובין, שם.

²⁹ לפי סדר הטקסט המקראי סיפור מגדל בבל מובא לאחר הצגת תולדות בני נח היוצאים מן התיבה, אך לא ברור באיזו תקופה קרה סיפור זה.

שלישי לחם) חי גם הוא בדורו של פלג. אם כן, מצאנו שנמרוד חי בתקופת סיפור מגדל בבל.³⁰

לפני שנמשיך לעסוק במגדל בבל נעיר הערה מתודית. חשוב להקדים ולהסביר את ההיגיון העומד מאחורי דרשנות השמות של דמויות התנ"ך, הקיימת רבות במדרשי האגדה, דרשנות הקשה להרבה מלומדי המקרא. דרשנות זו היא דרכה של התורה עצמה: הרי כבר בתחילת התורה שמות האנשים הם בעלי משמעות ואינם שרירותיים. כך למשל אדם לא נקרא סתם בשמו, לשמו יש משמעות, אם של בקשה לעתיד או תפילה (כמו שמו של נח), אם של תיאור מציאות או הוויה (כמו שמה של חוה).

על כל פנים, העיקרון שעולה הוא שלשמות האנשים יש דרשה עם משמעות, דרשה שאינה זהה לשונית לשם עצמו. קין, לדוגמא, מקבל הסבר לשמו על-ידי חוה אמו: "קניתי איש את ה'".³¹ עקרון זה קיים גם אצל חוה, שת, נח, פלג, אברהם (בעת שינוי שמו), ובצורה מרובה מאוד אצל בני יעקב.³²

אמנם תופעה זו, שמתוארת אצל הדמויות המרכזיות של המקרא, נעלמת משאר הדמויות האחרות. לכן אם דרישת משמעות השם נעשית בצורה שגרתית לחלק מן הדמויות במקרא, אין סיבה שהמדרש לא ימשיך ויעשה זאת לדמויות נוספות, מה שאכן קורה אצל דמויות רבות. אלא שהמדרש לוקח את רעיון דרישת השמות שלב קדימה: אם בתורה קריאת השמות מופיעה רק בצורה רטרוספקטיבית על מעשים שהיו בעבר, בהווה או בייחול/תפילה לעתיד, המדרש סובר שהשם מלמד גם על מעשים שיקרו בעתיד או מעשים שלא כתובים בטקסט עצמו.

³⁰ דבר זה מופיע במקורות הבאים: מדרש אגדה בראשית, פרק י"א, סימן ג' המובא לקמן. וכן שם, פרק י', סימן י"א: "מן הארץ ההוא יצא אשור - לפי שראה אשור שבניו מורדין בהקב"ה ובנו עיר ומגדל בארץ שנער במלכות נמרוד..."; בבלי חולין, פ"ט, א': "נתתי גדולה לנמרוד - אמר הבה נבנה לנו עיר..."; וכן בבבלי עבודה זרה, נגב, המובא לקמן (וכן ברש"י שם).

³¹ ד', א'.
³² חוה: "ויקרא האדם שם אשתו חוה כי הוא היתה אם כל חי" (ג', כ'); קין: "ויהאדם ידע את חוה אשתו ותהר ותלד את קין ויהאמר קניתי איש את ה'" (ד', א'); שת: "ויקרא את שמו שת כי שתי לי אלהים ורע אחר תחת הכל כי הרגו קין" (שם כ"ה); נח: "ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו ממצעונו ומעצבונו וינינו מן האדמה אשר ארצה ה'" (ה', כ"ט); פלג: "וילעבר ילד שני בניו שם האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ ושם אחיו יקטן" (י', כ"ה); אברהם: "ולא יקרא עוד את שמו אברהם והיה שמו אברהם כי אב המון גוים נתתיך" (י"ז, ה'). אצל ראובן לדוגמא: "ותהר לאה ותלד בן ויקרא שמו ראובן כי אברהם פי ראה ה' בעניי פי עתה יאחבני איש" (כ"ט, ל"ב). וכן אצל שמעון ולוי שם.

לאחר שהבנו נקודה זו נחזור להתבוננות בשמו של נמרוד. שמו של נמרוד מכיל את השורש מ-ר-ד, כאשר מה שמעניין הוא ששמו מוסב בצורה של הצעה או קריאה למרד - נמרוד. דבר זה מגלה לנו משהו חדש שלא היה ידוע עד כה: נמרוד קרא למרד על מישהו או המריד נגד מישהו, והמרד הזה משיך אליו עצמו על-ידי קריאת שמו עליו.

הבנה זו תחזיר אותנו לפרשיית מגדל בבל. כמו שנאמר כבר לעיל, נמרוד חי בזמן מגדל בבל, אך יש לשאול מה קרה קודם, בניית מגדל בבל או בניית האימפריה שלו? על שאלה זו נוכל לענות מדיוק בפסוקי שתי הפרשיות.

על נמרוד נאמר שראשית ממלכתו הייתה בעיר בבל, אך עיר זאת לא נבנתה (וקיבלה שם) עד סיום סיפור מגדל בבל.³³ יוצא מכאן שסיפור מגדל בבל קודם לבניית האימפריה של נמרוד כפי שמתואר בפרק י.³⁴

בעצם אם ננסה לחשוב על סיפור בתקופת חייו של נמרוד שבו מתרחש מרד כלשהו נוכל להביא בחשבון את סיפור מגדל בבל, בו על פי הפרשנות המקובלת בני הדור מורדים בא-לוהים. אם כן, מסתבר לומר כי המרד של נמרוד הוא סיפור המרד של מגדל בבל. בנוסף לזאת, העובדה ששמו מוטה בצורת הצעה למרד מגלה לנו שהוא זה שקרא למרוד בא-להים במגדל בבל. כלומר, הוא זה שאמר: "הִבְהָה נִבְנֶה לְנוּ עִיר..."³⁵

*וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הִבְהָה נִבְנֶה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשָׂרָפָה וְנַחֲי לָהֶם
הַלְבְּנָה לְאָבֶן וְהַחֲמֹר הָיָה לָהֶם לְחֵמֶר. וַיֹּאמְרוּ הִבְהָה נִבְנֶה לְנוּ עִיר וּמְגֻדָּל
וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לְנוּ שֵׁם פֶּן נָפוּץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ.³⁶*

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ - כּוֹשׁ אָמַר לְנִמְרוֹד.³⁷

דבר נוסף שאנחנו למדים על נמרוד מסיפור מגדל בבל זה שהוא מדמה את עצמו לא-לוהים. כיצד?

³³ "עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בְּכָל כִּי שָׁם בְּלֵל ה' שִׁפְתַּי כָּל הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפִּיצָם ה' עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ" (י"א, ט).

³⁴ כך סובר גם הרד"ק על פס' ח': "וכושי ילד את נמרוד - [...] החל להראות גבורתו באומה אחת או באומות לכובשן תחתיו ולהיות מלך עליהם, כי עד שקם הוא לא היה אדם שמלאו לבו בגבורתו למשול על עם וזהו שאמר בארץ, וזכר ממלכתו והערים שכבש [...] וכל זה היה אחר הפלגה". וראה גם רמב"ן על אתר.

³⁵ י"א, ד'. רעיון זה מובא בפרקי דרבי אליעזר, פרק כ"ד: "אמר נמרוד לעמו באו ונבנה לנו עיר גדולה ונשב שם בתוכה, פן נפוץ על פני כל הארץ פראשונים, ונבנה מגדל גדול בתוכה ונעלה לשמיים...". וכן בבבלי חולין, שם.

³⁶ י"א, ג'-ד'.
³⁷ מדרש אגדה בראשית, פרק י"א סימן ג'.

בפסוק ג' באה ההצעה הראשונה להכנת לבנים שנאמרת "איש אל רעהו", זאת לעומת ההצעה השנייה להקים עיר ומגדל שנאמרת רק בלשון "ויאמרו". אפשר לומר שההצעה הראשונה היא בין האנשים בעוד ההצעה השנייה נאמרה בלשון סתמית. רעיון זה מתבסס על הידיעה המוקדמת שלנו שאת ההצעה השנייה להקים מגדל, למרוד, נמרוד עצמו מציע, כפי שנלמד מתוך שמו. כך יוצא דבר מעניין: לשון ההצעה השנייה "הבה נבנה לנו" - לשון רבים - דומה להפליא ללשונו של הקב"ה שלושה פסוקים אחר כך (פסוק ז') כאשר הקב"ה מציע לרדת לבלול את שפת אנשי בבל (הקב"ה משתמש בלשון רבים גם הוא).³⁸ הדמיון בין הלשון של נמרוד ללשונו של הקב"ה מלמדת אותנו שנמרוד מתנהג כא-להים או מחקה את א-להים ולשונו; נמרוד תופס את עצמו כא-להים ממש.³⁹ דבר זה מתחבר עם ההצעה שלו ביחס למגדל: "נעשה לנו שם" - לעשות לעצמו כבוד ותהילה לשמו.

אם נחבר את הפרטים שראינו על נמרוד יוצא: נמרוד מתנהג כא-להים בבבל ומציע להקים את העיר והמגדל כנגד השמיים במטרה לעשות מרד בא-לוהים. מכאן אפשר להניח שנמרוד מולך בבבל על בני אותה תקופה, וכאשר הארץ נפלגת על-ידי א-להים הוא מקים את האימפריה שלו שבמהרה משתלטת על אזורים נוספים.

אזכור לעבודה זרה של נמרוד בתור א-להים אפשר למצוא במסכת עבודה זרה בדיון בשאלה האם מותר או אסור ליהנות מבית עבודה-זרה שבטל. הדוגמא שהגמרא מביאה שם היא בית נמרוד בבבל, בית שהתבטל.⁴⁰ רש"י במקום כותב שזהו מגדל בבל.⁴¹ מתוך כך שמגדל בבל הוא בית עבודה זרה והוא נקרא על שם

³⁸ לשון דומה של הקב"ה מופיעה גם בסיפור גן עדן לפני גירוש האדם מהגן: "וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּפָאֵד מְמַנֵּי לְדַעַת טוֹב וְרָע וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מִצֵּץ הַחַיִּים וְאָכַל מִי לְעֵלֶם" (ג', כ"ב).

³⁹ אליהו זוטא (איש שלום) פרשה כה: "בא נמרוד ומצאו, אמר [לן] אתה [הוא] אברהם בן תרה, א"ל הן, אמר לו אי אתה יודע שאני הוא ארון כל המעשים, חמה ולבנה כוכבים ומזלות ובני אדם מלפני יוצאין, ואתה אברת את יראתי..."

בראשית רבה, פרשת לך לך, פרשה מ"ד: "אלו אומות העולם שהן אומרים מוטב להדבק בא-לוה של אברהם, ולא נדבק בעבודת כוכבים של נמרוד..."

⁴⁰ בבלי עבודה זרה, נג"ב: "אמר רבי ירמיה בר אבא אמר רב: בית נמרוד - הרי היא כעבודת כוכבים שהניחיה עובדיה בשעת שלום ומותר..."

⁴¹ רש"י שם: "בית נמרוד - מגדל שבנו דור הפלגה לעבודת כוכבים ונמרוד היה מלך עליהם."

נמרוד 'בית נמרוד' (בדומה לבתי עבודה זרה אחרים כמו 'בית דגון'⁴² או 'בית רימון'⁴³ שנקראו על שם האל שאותו עובדים במקום), אנו לומדים שמגדל בבל היה בית עבודה-זרה לנמרוד עצמו.

יציאת תרח ואברהם מאור כשדים

אמר רב חנן בר רבא אמר רב: עשר שנים נחבש אברהם אבינו ג' בכותא ז' בקרדו [...] אמר רב עיברא זעירא דכותא זה הוא אור כשדים.⁴⁴

לשם הבנת סיפור יציאת תרח ואברהם חשוב לדעת שמיקומה הגיאוגרפי של אור כשדים הוא בדורים ארץ שנער, דרומית לעיר בבל. דבר זה מלמד אותנו שהולדתו של אברהם ותחילת חייו עד יציאתו לחרן מתרחשים במרחב ממלכתו של נמרוד. אברהם ומשפחתו - תרח, נחור, הרן, שרי ולוט - ונמרוד חיים באותו אזור. זה הרקע לסיפור שלנו.

בניגוד לסיפור מגדל בבל שמציג את ממלכת נמרוד כעובדת לאל נמרוד וכמורדת בה', אברהם מוצג כקורא בשם ה'⁴⁵ כבונה מזבחות לה' ברחבי הארץ⁴⁶ וכמי שכורת ברית בשר עם א-לוהים.⁴⁷ נכון להזכיר כאן גם את הכינוי שנתכנה אברהם על-ידי בני חת בסיפור קניית מערת המכפלה - "נשיא א-לוהים", שמראה איך הוא נתפס בעיני יושבי הארץ: אברהם הוא איש שעובד ומפיץ את עבודת ה'. ברור שאברהם, אשר נמצא בתוך ממלכת נמרוד העובדת עבודה-זרה, עומד בניגוד גמור לחברה בה הוא חי, ניגוד אשר יכול לעורר בעיות ומריבות.

פרט מעניין שאינו נמצא בסיפור שלנו מתגלה דווקא בנבואת ישעיהו: "לִכְן פֶּה אָמַר ה' אֵל בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם...".⁴⁸ הביטוי 'פדה' הוא ביטוי מוזר כי הוא משמש לתאר שחרור של דבר ממשו, והרי כאן הוא מוסב על אברהם,

⁴² ראה שמואל-א' א', ה'.

⁴³ ראה גם מלכים-ב' ה', י"ח.

⁴⁴ ילקוט שמעוני, פרשת לך לך, רמז עז.

⁴⁵ למשל י"ב, ח'; י"ג, ד'; כ"א, ל"ג.

⁴⁶ כמו שכתוב בפרק י"ב, ז'-ח'.

⁴⁷ י"ז, ט'-י"א.

⁴⁸ ישעיה כ"ט, כ"ב.

כאשר לכאורה לא ידוע לנו דבר על אברהם ששוחרר ממשוהו על-ידי ה'. נסביר זאת בהמשך.

פרט נוסף מתגלה לנו על-ידי לשונו של ה' לאברהם בהבטחת הזרע והארץ לפני ברית בין הבתרים. ה' אומר לאברהם: "אָנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כְּשָׂדִים..."⁴⁹. הביטוי "הוצאתיך מאור כשדים" חוזר בצורה דומה גם בספר נחמיה: "אֲתָה הוּא ה' הָאֵל-לְהִים אֲשֶׁר פָּחַדְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כְּשָׂדִים..."⁵⁰. ביטוי זה דומה בדיוק ללשון אשר מתארת את פדיית בני ישראל והוצאתם על-ידי ה' ממצרים, מעבדות וממאסר לחופש, כמו שנאמר בעשרת הדברות: "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים..."⁵¹. מכך שהוצאת אברהם מאור כשדים מתוארת בדיוק באותה הלשון של הצלת בני ישראל ממצרים אנו למדים שהפדייה של אברהם מאור כשדים הייתה מעבדות וממאסר לחופש. היינו, שאברהם נכלא או נאסר ויצא מאור כשדים על-ידי ה'.

אך יש לשאול: מהי הסיבה לכליאה זו? התשובה המסתברת לדעתי נעוצה במה שכתבנו לעיל. הצגנו למעלה שיושבי שנער עבדו את נמרוד האל, והראינו זאת במגדל בבל, ולכן הימצאותה של דמות כמו אברהם - דמות אשר אינה מקבלת את המלך נמרוד כאל ואינה עובדת את הפולחן של כל יושבי הממלכה אלא עובדת אל אחר - נחשבת כמרידה בדת המקומית וכמרידה בממלכה עצמה. פער זה, במוקדם או במאוחר, יצר עימות בין אברהם ליושבי הארץ או מלכם-אלילים. כך המדרש:

אברהם נתן מקום לשעה, וברח מפני נמרוד מלך כשדים...⁵²

השוואה בין יציאת תרח ואברהם מאור כשדים לבין יציאת אברהם, שרי ולוט מחרן יכולה לגלות דבר מעניין. ביציאה הראשונה כתוב: "וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת אַבְרָם בְּנוֹ [...] וַיֵּצְאוּ אֹתָם מֵאוּר כְּשָׂדִים לְלֶכֶת אֶרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ עַד חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם"⁵³,

⁴⁹ ט"ו, ד'.

⁵⁰ נחמיה ט', ד'.

⁵¹ שמות כ', ב'. לשון פדייה נאמרה גם על גאולת מצרים: "וַיִּפְדֶּךָ מִבֵּית עֲבָדִים מִיַּד פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם" (דברים ד', ח').

⁵² תנחומא, שם.

⁵³ י"א, ל"א.

ואילו ביציאה השנייה לאחר הציווי 'לך לך' כתוב: "וַיִּקַּח אֲבָרָם אֶת שְׂרֵי אִשְׁתּוֹ וְאֶת לוֹט בֶּן אָחִיו וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרֶן וַיֵּצְאוּ לְלֶכֶת אֶרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרְצָה כְּנָעַן".⁵⁴ ההבדל זועק מהכתוב: ביציאתו של תרח כתוב שהם יוצאים מאור כשדים לבד, בלי שום דבר נוסף, רק האנשים עצמם, ואילו ביציאת אברהם מחרן לעבר ארץ כנען כתוב שהם לוקחים איתם את כל הרכוש ואת כל הנפש אשר הם 'עשו'. מדוע ביציאה הראשונה תרח ואברהם יוצאים מאור כשדים בלי לקחת את רכושם?

מתוך ההקשר הסיפורי של כליאת אברהם באור כשדים בפסוקים הסמוכים, מובן הדבר שהיציאה מאור כשדים ללא הרכוש והשאתו מאחור, היא לא יציאה רגילה אלא בריחה. תרח ואברהם בורחים מאור כשדים לכיוון ארץ כנען, אך נעצרים בדרך בחרן.

ראיה נוספת לדבר זה היא היעד אליו הם הולכים - ארץ כנען, טריטוריה שנמצאת מעבר לתחום שליטתו של נמרוד. גם חרן בהם עוצרים ומשתקעים נמצאת באזור שמחוץ לשליטתו של נמרוד (חרן היא בארץ ארם אשר ממוקמת מערבית לאשור). כלומר, אפשר לראות שתרח ואברהם בורחים ממלכות נמרוד אל מעבר לגבול מלכותו שם הם יהיו מוגנים ממנו.

בפסוקים שלפני יציאת תרח מאור כשדים מסופר פרט מעניין - מות הרן: "וַיָּמָת הָרָן עַל פְּנֵי תֶרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלְדֹתוֹ בְּאֹר פְּשָׁדִים".⁵⁵ מות הרן, לכאורה, לא קשור לרצף העלילתי ולכן מוזמין חקירה בדבר. מה גרם למותו של הרן? ננסה להבין את הפסוק: הביטוי "על פני תרח אביו" יכול להתפרש בשני אופנים: או 'בחייו של תרח אביו' (כך פירש הרד"ק), או 'בגלל תרח אביו' (כך פירש ר' אליהו מזרחי). הפרשנות השנייה יותר קשה, לכאורה, אך היא מתבססת על כך שהמילה 'על' יכולה להתחלף לפעמים עם האות ב"ת".⁵⁶ לכן הביטוי "על פני" יתפרש 'בפני', שזה 'בגלל' או 'על-ידי'. על-פי פרשנות זו נוכל לענות על השאלה: הרן מת בגלל תרח אביו.⁵⁷ מסמיכות הכתובים אנו לומדים שמוות זה

⁵⁴ י"ב, ה'.

⁵⁵ י"א, כ"ח.

⁵⁶ לדוגמה: "על חרבך תחיה" אפשר גם להחליף בבי"ת ולהגיד "בחרבך תחיה".

⁵⁷ כך רש"י שם: "ומדרש אגדה יש אומרים - שעל ידי אביו מת, שקבל תרח על אברם בנו לפני נמרוד על שכתת את צלמיו והשליכו לכבשן האש, והרן יושב ואומר בלבו אם אברם נוצח, אני

מתרחש בסמיכות לכליאת אברהם על-ידי נמרוד ולבריחתם של תרח ואברהם מאור כשדים. האם מות הרן קשור לכליאת אברהם? האם מותו קשור לנמרוד? שאלות אלו יפתרו בהמשך.

נסכם עד כאן את מה שעלה לנו בחלק זה של המאמר: לאט לאט מתגלה לנו שאברהם ונמרוד הם שתי דמויות שמתנגדות ומתנגשות האחת עם רעותה, עד כדי כליאתו של אברהם בעוון אי קבלת אלוהותו של נמרוד. עוד דבר עליו עמדנו הוא שמיד לאחר מותו של הרן שנגרם בגלל תרח, תרח ואברהם בורחים מאור כשדים אל חרן שנמצאת מחוץ לגבול ממלכת נמרוד.⁵⁸

אמרפל ונמרוד

*ויהי בימי אמרפל, ג' שמות נקראו לו, כוש ונמרוד ואמרפל, כוש שהיה
כושי ודאי, נמרוד שהעמיד מרד בעולם, אמרפל שהיתה אמירתו אפילה
דאמרי ואפלי בעלמא דאמרי ואפלי באברהם שאמר שירד לכבשן
האש...⁵⁹*

אם עד כאן הסקנו שאברהם רק נכלא על-ידי נמרוד. על-ידי עיון במלחמת ארבעת המלכים מול חמשת המלכים אנו מגלים שיש המשך לסיפור. בסיפור מלחמת ארבעת המלכים מופיעה דמותו של אִמְרָפֶל מלך שנער שנלחם יחד עם המלכים שאיתו במלכי ערי הכיכר ובאברהם. מיהו אמרפל מלך שנער? אם נחזור לחישוב שנותיו של נמרוד הרי נגלה שהוא עדיין חי באותו זמן - והרי נמרוד הוא הוא מלך שנער! לכן ניתן לפרש שאמרפל הוא נמרוד, רק בשינוי השם.⁶⁰

לאור תפיסת המקרא את השמות, אותה הצגנו לעיל, המחפשת את המשמעות הגלומה בשם, נשאל: מה פירוש השם אמרפל?⁶¹ בצורה פשוטה אפשר להבין

משלו, ואם נמרוד נוצח, אני משלו. וכשניצל אברם אמרו לו להרן משל מי אתה, אמר להם הרן משל אברם אני. השליכוהו לכבשן האש ונשרף, וזהו אור כשדים". המקור לדברי רש"י הוא בראשית רבה, פרשה ל"ח סימן י"ג.

⁵⁸ כמו ברוב המקרא, לא מתוארים זמני האירועים, אולם צמידות הפסוקים מצביעה על הקשר העלילתי בין האירועים.

⁵⁹ בראשית רבה, פרשה מ"ב, סימן ד'.

⁶⁰ לא מסתבר להגיד שהתחלפה המלוכה, כי הרי נמרוד עוד בחיים.

⁶¹ יש דעות הטוענות שאמרפל מלך שנער הוא חמורבי מלך בבל (שהיא בבקעת שנער) אשר חי בזמן אברהם. חמורבי נקרא גם אמורפי" שזה דומה לשם 'אמרפל'.

ששם זה מורכב מהלחם של שתי מילים "אמר - פול" (והסיומת 'פל' היא קיצור של המילה 'פול'). אול מהו המקום אליו 'נופלים'? תשובה לשאלה זו נוכל לענות מתוך סיפור מגדל בבל. במגדל בבל בנו נפגשים עם הטכנולוגיה החדשה של אותה עת - לבני חמר.⁶² אנשי בבל משתמשים בחמר ליצור לבנים לבנייה יותר מפותחת, במקום לחצוב לבנים באבן. את הלבנים מכינים על-ידי שרפה של החמר בכבשני אש, מה שמעיד שכבשני האש היו נפוצים בממלכתו של נמרוד. דבר נוסף שמעיד על עיסוקם של אנשי נמרוד זה שמו של המקום שנקרא 'אור כשדים',⁶³ ואור אפשר לפרש כאש. יוצא שהעיר עצמה נקראת 'אש' מתוך העיסוק המרכזי שלה - כבשני האש. אם כך, מסתבר הדבר שהאמירה 'פול' הייתה מכוונת להפלה לכבשן אש - בור מלא בחומרי בערה - הבור הנפוץ ביותר ברחבי המדינה.

אז אם 'אמר-פול' הוא 'אמר פול לכבשן האש', אז למי נאמר ליפול? מהו אותו מקרה דרמטי שמסיבתו נקרא נמרוד בשם זה? מתוך ההקשר הסיפורי שעוסק באברהם, מתוך מגמת התורה להכניס פרטים רלוונטיים לסיפור, מתוך ההיסטוריה הידועה לנו על אברהם ונמרוד (כדלעיל) ומתוך מות הרן אחי אברהם באותו סיפור - נראה לפרש שהאמירה 'פול לכבשן האש' נאמרה לאברהם. נמרוד כלא את אברהם והחליט להוציאו להורג על-ידי זריקתו לכבשן האש וה' הציל אותו, כמו שנאמר בישעיה: "אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם."⁶⁴ כך אפשר לפרש בצורה מעניינת את הפסוק בנחמיה - "וְהוֹצֵאתוּ מֵאוּר כַּשְׁדִּים": ה' הוציא את אברהם מהאור - הכבשן של הכשדים.⁶⁵

לסיכום, יוצא שנמרוד רצה להרוג את אברהם בגלל אמונתו ולכן כלא אותו וזרק אותו לכבשן האש, אבל אברהם ניצל על-ידי ה' ויצא חי. מיד לאחר מכן הרן מת בגלל אביו. נראה הגיוני לקשור את מות הרן להצלתו של אברהם מכבשן האש,

⁶² י"א, ג'. בפסוק ג' שם, הם מעלים את הרעיון להחליף את חומר הבניין הנפוץ - אבן, ללבנה, ואת החומר לחומר הבנייה. זהו הסטארט-אפ ('הִזְנֵק') הגאוני שמתחיל את סיפור מגדל בבל.
⁶³ בשפה השומרית אור=עיר. ישנם כל מיני זיהויים לעיר 'אור כשדים' התנכית, חלק סוברים שזו העיר 'אור' אשר במרכז עיראק, ואחרים חושבים שזו העיר 'אורפה' בדרום טורקיה. ישנם עוד כמה הצעות אחרות לזיהוי.

⁶⁴ ישעיה שם. כך סובר גם הבבלי בעירובין, נג, א: "ויהי בימי אמרפל, רב ושמואל; חד אמר: נמרוד שמו, ולמה נקרא שמו אמרפל - שאמר והפיל לאברהם אבינו בתוך כבשן האש". כך גם רש"י על אתר.

⁶⁵ זיהויו של העם הכשדי נמצא במחלוקת, וישנם כמה דעות בעניין.

ולומר שלאחר הצלתו של אברהם ממוות נמרוד הורג את הרן בכבשן האש, במקום אברהם.⁶⁶ לרעיון זה יש רמז בפסוק על מות הרן "וַיָּמָת הָרָן עַל פְּנֵי תְּרַח אָבִיו [...] בְּאוֹר פְּשָׁדִים" - הרן מת ב'אור', כבשן-האש. הצלתו של אברהם ומותו הפתאומי של הרן על-ידי נמרוד גורמים לאברהם ותרח ושאר המשפחה לברוח מאור כשדים ולהשאיר את רכושם מאחור. הם בורחים מפחד המלכות אל מעבר לגבול שליטתו של נמרוד אל עבר ארץ כנען, אך לבסוף הם נעצרים בחרן, כי גם חרן היא מחוץ לתחום שליטתו. בחרן האיום ממוות מוסר והם יכולים להשתקע מחדש ללא פחד.⁶⁷

מלחמת המלכים

בחלק זה נעסוק במלחמת ארבעת המלכים מול חמשת המלכים אשר מתוארת בפרק י"ד. לאחר שזיהינו לעיל שאמרפל מלך שנער הוא נמרוד, נצטרך לשאול את עצמנו מה נמרוד עושה בארץ כנען, הרי ממלכתו נגמרת בארץ אשור! לטענתי, אין מנוס מלפרש סיפור זה כמסע כיבוש להרחבת האימפריה. אמרפל וחבריו אשר שלטו בתקופה מוקדמת יותר עד שטחי אשור יוצאים להרחיב את תחום שליטתם, והם כובשים גם חלקים מארץ כנען ומשעבדים אותה. ממלכת נמרוד מתרחבת מאוד בעקבות מסעות כיבושים אלו,⁶⁸ כאשר נמרוד שולט כמעט על כל הסהר הפורה: על כל שטחי מסופוטמיה, ארם וחלקים מארץ כנען. זהו כמעט כל מרכז העולם העתיק - העולם בידיו.

מתוך הזיהוי שאמרפל הוא נמרוד נוכל להבין שהמלחמה של אברהם נגד המלכים היא לא רק מלחמה לשם החזרת לוט, האחיין השבוי, אלא מלחמה נגד

⁶⁶ בראשית רבה, פרשה לח, סימן יג: "הוה תמן הרן קאים פלוג, אמר מה נפשך אם נצח אברהם אנא אמר מן דאברהם אנא ואם נצח נמרוד אנא אמר דנמרוד אנא, כיון שירד אברהם לכבשן האש וניצל, אמרין ליה דמאן את, אמר להון מן אברהם אנא, נטלוהו והשליכוהו לאור ונחמרו בני מעיו, ויצא ומת על פני תרח אביו, הה"ד (שם / בראשית / יא) וימת הרן על פני תרח וגו'".
⁶⁷ פרשנות זו יכולה להסביר לנו משהו מוזר שקורה ביציאה של אברהם לכנען: אברהם ושרי יוצאים מחרן ללכת ארצה כנען, אך הם לא יוצאים לבד, לוט בנו של הרן מצטרף אליהם במסע לארץ כנען. מדוע הוא יוצא איתם ואינו נשאר עם שאר משפחתו ועם תרח סבו בחרן? פרשנות זו יכולה לתת לנו מענה מעניין. לוט כועס על תרח שגרם למותו של אביו ולכן הוא ממשיך עם אברהם דודו ואינו נשאר בחרן.

⁶⁸ כך רד"ק: "ארץ אכד וכלנה - שארבעתם בארץ שנער או ארבעתם כבשן בתחלה ואחר כך כבש מדינת אחרות שלא נזכרו".

נמרוד, שלאברהם יש היסטוריה ארוכה אתו. מאחורי המלחמה ישנם מטענים כבדים, כאמור.

המוטיבציה הרבה של אברהם לצאת למרדף והתקפה על צבאותיו של נמרוד, על אף שנראה שיחסי הכוחות לרעתו, מוסברת מכך שלוט הוא בנו של הרן - והרי הרן מת בגלל הצלתו של אברהם מכבשן האש! לאברהם יש הרגשת אחריות לאחינו היתום, ומתוך עומק האחריות והחיבור ביניהם, אברהם מוכן להציל את בן אחיו בכל מחיר. יותר מכך, נמרוד שהרג את הרן הוא כעת השוכה של לוט בנו. בסוף המרדף נמרוד מותקף על-ידי אברהם ובורח לאזור דמשק היא ארם,⁶⁹ שליטתו בארץ נפסקת והוא לא שב להראות פניו בארץ כנען.

עבריותו של אברהם

ויגד לאברהם העברי [...] רבי יהודה אומר: כל העולם כולו מעבר אחד,

והוא מעבר אחד.⁷⁰

לסיום, אביא דבר מעניין נוסף מסיפור ביאת הפליט שמודיע לאברהם על נפילת סדום ושביית לוט בן אחיו. הכתוב מכנה את אברהם בכינוי חדש שלא פגשנו עד כה - אברהם העברי.⁷¹

לאור הדברים שלנו כינוי זה יכול להתפרש בצורה נאותה. אברהם נמצא בעבר אחד של העולם, וכל שאר העולם נמצא מהעבר השני.⁷² כל העולם מהעבר האחד, זהו נמרוד והאימפריה שלו ששולטת על מרכז העולם העתיק, מאמינה בו כאלוה ועובדת לו עבודה-זרה; אימפריה שתרכוה הוא מגדל בבל, תרבות אשר מורדת בא-להים ומוציאה את מתנגדיה להורג. אך מהעבר השני נמצא אברהם: מונותאיסט אשר קורא בשם ה', שאינו מוכן לקבל את נמרוד ועבודתו ואת מרידתו בא-לוהים. זהו אברהם העברי, אברהם שעומד לכדו אל מול כל העולם והתרבות.

⁶⁹ י"ד, י"ד-ט"ז.

⁷⁰ בראשית רבה, פרשה מב סימן ח.

⁷¹ "ויגד הפליט ויגד לאברהם העברי" (י"ד, י"ג).

⁷² יש פרשנויות אחרות לביטוי 'אברהם העברי': אפשר שזה משום שהוא צאצא של עבר, ואפשר שהוא נקרא על כך שהוא בא מאור כשדים, שזה מהצד השני של עבר הנהר.